

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНИХ НЕУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Скидан О. В., Дема Д. І., Фещенко Н. В.
Державний агроєкологічний університет, Україна

Анотація

Потреба у впровадженні принципів сталого розвитку в загальну стратегію сільського розвитку України офіційно визнана на урядовому рівні та політично підтверджена. Проте на практиці існує ряд негативних тенденцій і штучно створених суб'єктивних перешкод, які паралізують реальний поступ у напрямі забезпечення сталості.

Ситуацію можна виправити шляхом впровадження нових організаційних підходів і технологій для координації різних форм громадської діяльності в межах громадсько-приватних партнерств, ініціювання заходів, спрямованих на забезпечення передумов до сталого сільського розвитку. Визначальним фактором формування та реалізації ефективної соціальної політики в сільській місцевості може стати практика залучення всіх зацікавлених сторін до визначення пріоритетних проблем у соціальній сфері та пошуку ефективних методів для їх вирішення. У цьому контексті необхідним є підвищення ролі неурядових організацій, як активних партнерів в процесі забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Ключові слова: сільський розвиток, неурядові організації, аграрний сектор.

Вступ

В основі концепції сталого розвитку знаходяться три взаємозалежні сфери життя суспільства – економіка, екологія та соціальні процеси. Протягом останніх десятиліть відбулося зрушення в пріоритетах і проблема прав людини вийшла в розряд актуальних та почала впливати на національну політику більшості розвинутих країн. З розробкою концепції сталого розвитку питання про розподіл пріоритетів у тріаді економіко-соціально-екологічних взаємодій був поставлений з новою гостротою. Суть його зводиться до того, що по-перше, у фокусі розвитку знаходиться людина, її цінності, прагнення та умови існування і, по-друге, розвиток економіки і функціонування природних систем є не метою, а засобом, що забезпечує нормальні умови, достатній рівень життя і сталий розвиток людини.

У дослідженнях ООН саме потреби людини пропонується розглядати як стрижневий елемент концепції сталого розвитку [4, с.6]. Людський розвиток визначається як збільшення можливості вибору для особистості. При цьому права людини трактуються як основа, покликана забезпечувати такі можливості та їхній ріст. Безумовно, що зазначені пріоритети повинні враховуватися при розробці політики сталого розвитку в Україні, зокрема у сільській місцевості. Одним із суб'єктів такої політики мають стати соціально орієнтовані неурядові

організації, спектр діяльності яких може охоплювати надання широкого кола заходів соціального характеру та інституційну допомогу.

Методика дослідження

Традиційно вирішення питань, пов'язаних з розвитком сільської місцевості, відносять виключно до компетенції державних органів виконавчої влади та місцевого самоврядування. Однак у даний час стає очевидною підтверджена світовим досвідом необхідність залучення до вказаного процесу всіх зацікавлених сторін, насамперед соціально орієнтованих неурядових організацій. З огляду на це об'єктивною необхідністю є зміна наукових підходів до функцій державного управління в зазначеній сфері.

Тому з допомогою ряду існуючих методів пізнання, а саме наукової абстракції, монографічного, порівняльного аналізу і синтезу доцільно відобразити роль і значення неурядових організацій в процесі вирішення соціальних проблем сільського населення, що є одним ключових елементів концепції сталого сільського розвитку.

Результати дослідження

Однією з основних проблем на шляху практичної реалізації принципів сталого розвитку, у т.ч. в сільській місцевості, є низький рівень ідеологічної, інформаційно-освітньої, організуючої функцій держави та не сформована система необхідних інститутів громадянського суспільства. Прояв численних ознак нестійкого розвитку вказує на кризу управління. Оскільки державні управлінські інститути здійснюють слабкий цілеспрямований вплив на суспільні процеси, необхідно різко активізувати самоорганізацію на всіх рівнях.

Найважливішим фактором самоорганізації є створення образів бажаного майбутнього. При цьому роль управління полягає в корекції розвитку, що реально відбувається, з урахуванням невизначеності і обмеженості інформації. На відміну від централізованого, самоорганізаційне управління формує бажане майбутнє. При цьому частина відповідальності за прийняття рішень передається на периферію, а заплановані нововведення розробляються поетапно і локально. Також передбачається самопідтримка системи за рахунок мобілізації ресурсів, що існують в різних секторах суспільства [6].

Для успішного вирішення стратегічних завдань щодо нарощування економічного потенціалу аграрного сектора потрібен системний підхід, найважливішою складовою якого є здійснення заходів для підвищення рівня і якості життя сільського населення, оскільки сформована в даний час на селі ситуація в соціальній сфері перешкоджає формуванню соціально-економічних умов сталого розвитку аграрної сфери. У цьому контексті слід відмітити, що кожне демократичне суспільство формує своє соціальне забезпечення та розвиток на трьох складових: вільній ринковій економіці, представленій підприємницьким сектором; демократично обраній владі, в особі центрального та місцевого її предстваництва; і добровільних громадянських інститутах, що включають, головним чином, неурядові організації – незалежний сектор. Ці три сили, що складають основу сучасного суспільства, можуть виконувати свої

завдання тільки за умови взаємного співробітництва, як видно з досвіду країн, де таке співробітництво вже стало історичним і задокументованим явищем.

Неурядові організації також можуть зробити важливий внесок у європейську інтеграцію, надаючи поради та експертні оцінки, а також інформуючи політиків про погляди різних соціальних груп і груп інтересів [9, с.1; 3, с.6]. Вони стимулюють соціальну активність та інтеграцію, надають людям можливість бути активними в групі, знаходити зміст і цінності в реалізації загальних цілей. Неурядові організації формують почуття спільності та підтримки їхнім членам, пропонують послуги фахівців і борються за права різних соціальних груп. Такі організації виконують ще одну надзвичайно важливу функцію: формують відчуття громадянської totoжності (тобто дають можливість виразити суспільні проблеми та потреби).

Форми діяльності зазначених організацій, що націлені на відповідні соціальні групи, можуть бути різноманітні, наприклад харчування (гаряче харчування та доставка харчових продуктів); матеріальна допомога (роздача та оренда товарів; “магазини дешевих товарів”); лікування (традиційне (фармакологічне) та нетрадиційне, психотерапія, реабілітація); медичне обслуговування (медична допомога та догляд); послуги (доставка товарів, організація дозвілля, розвиток інтересів, індивідуальні консультації, захист інтересів); фінансова підтримка (канікули для дітей, ліки, субсидії на їжу, підтримка інших організацій, що працюють у сфері соціальної допомоги) та ін.

Державний сектор є компетентнішим в реалізації політики у визначених сферах, розробці законодавчих актів, забезпеченні рівного доступу всіх громадян до певних послуг, а також у підтримці безперервності та стабільності пропонованих послуг. З іншого боку, очевидно, що бюрократичні інститути державного сектору не будуть настільки успішні в ситуаціях, які вимагають виконання складних завдань, у поширенні досвіду інших організацій, адаптації до різних умов, а також наданні послуг окремим групам населення. Отже, пріоритет державного сектору – це розробка стратегії, законодавчих рамок, створення сприятливих умов для діяльності інших секторів, а також посилення злагодженої діяльності в місцевих громадах.

Неурядові організації найкраще виконують завдання, що дають мінімальний прибуток і вимагають всебічного підходу до розв’язання проблеми обмеженого кола громадян. Отже, вони можуть краще вирішувати питання, пов’язані з наданням соціальної допомоги, що вимагають не тільки концентрації значного капіталу, але й участі достатньо мотивованих членів місцевих громад. В ЄС, наприклад, організації, що займаються соціальним доглядом і медичним обслуговуванням, пропонують послуги соціального забезпечення, організують пересувні їдальні, притулки, будинки для сиріт, надають послуги людям з психічними та фізичними вадами, допомагають лікарням, аптекам, амбулаторним клінікам та громадським центрам здоров’я; роздають подарунки, відкривають центри працевлаштування, проводять трудову терапію. Організації розробляють і реалізують тренінги для студентів, викладачів і батьків, утримують громадські кімнати, консультативні та

навчальні центри, організують програми стипендій для дітей, молоді, вчителів, а також міжнародні обміни.

Все більше соціально орієнтованих організацій займаються активізацією місцевих громад, готують і реалізують програми їх розвитку, пропонують консультативну та навчальну допомогу місцевим групам самопомоги, створюють осередки місцевої активності і керують ними, знаходять партнерів, які пропонують власні цікаві та інноваційні програми підтримки соціального розвитку [10, с.27-29]. Використання інноваційних методів вирішення соціальних проблем також є однією з характерних рис неурядових організацій, які не залежать від директиви зверху, а тому є різноманітними, надають різнобічні пропозиції й активно шукають клієнтів. Неурядові організації проводять моніторинг потреб і проблем та часто першими на них реагують. Оскільки організації працюють на місцевому рівні, вони можуть швидко адаптуватися до визначених потреб, діють безпосередньо, виступають партнерами своїх клієнтів, є більш доступними, ніж державні інститути.

Ще одне важливе завдання, яке можуть виконувати такі організації – моніторинг державних органів, які працюють у різних сферах соціально-економічного життя. Неурядові організації також розробляють механізми саморегуляції та самооцінки, визначаючи загальні професійні та етичні стандарти. Але головне, що ці організації знаходяться під суспільним контролем – вони незалежні, але їх існування залежить від ставлення та довіри людей.

Досвід ряду європейських країн свідчить, що оскільки соціальні послуги є суспільними, тобто стосуються суспільства в цілому, держава, в основі своїй, несе відповідальність за їх надання. Тому для держави дуже важливо мати суворий контроль за тими суб'єктами, кому делеговано право надавати такі послуги [11, с.3, 1, с.1]. З метою забезпечення відповідності послуг мінімальним нормам безпеки та якості доцільно запровадити систему ліцензування діяльності таких надавачів.

Протягом останніх років в Україні спостерігається досить стрімке зростання кількості громадських та благодійних організацій (табл. 1). Значною мірою цьому сприяло формування відповідного законодавства, спрямованого на стимулювання їх розвитку [7, 8].

Таблиця 1

**Кількість громадських та благодійних організацій в Україні
у 2001-2006 рр., станом на початок року, од.**

Види організацій	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Громадські	29083	33045	36593	40253	43152	46682
Благодійні	4525	5776	6968	8143	8928	9590

Джерело: за даними Державного комітету статистики України.

Проте більшість таких організацій не мають соціально орієнтованого характеру діяльності, а тому навіть у співпраці з відповідними державними структурами вони поки що відіграють досить незначну роль у розв'язанні соціальних проблем населення, зокрема й у сільській місцевості. Наприклад, у 2005 р. середній розмір допомоги одній особі з категорії малозабезпечених непрацевдатних верств населення склав на рік всього 141,8 грн. (табл. 2). Малозабезпечені громадяни одержували натуральну допомогу продуктами харчування, гарячими обідами, промисловими і господарчими товарами. Крім того, їм частково оплачувалася вартість санаторно-курортних та оздоровчих путівок, комунальних послуг, палива та надавались інші види допомоги.

Таблиця 2

Надання грошової та натуральної допомоги малозабезпеченим непрацевдатним верствам населення у 2005 р. (органами соціального захисту населення разом з благодійними організаціями та іншими установами)

Показники	Громадяни, які потребують допомоги, тис.		У тому числі одинокі непрацевдатні громадяни та інваліди		Середній розмір допомоги одній особі, грн.
	всього	з них у сільській місцевості	всього	з них у сільській місцевості	
Взято на облік громадян, які потребували допомоги	2648,2	1268,5	1503,5	692,3	x
Надано допомогу грошову	841,1	321,1	555,6	170,1	95,52
натуральну	1974,2	847,4	1247,1	546,0	46,24

Джерело: Державний комітет статистики України.

Слід відмітити, що переважна більшість неурядових організацій в Україні має труднощі щодо здійснення своїх завдань. Значною мірою це зумовлено відсутністю комплексної і цілеспрямованої державної підтримки неурядового сектора. Крім того, недостатньо відпрацьована система взаємодії і співробітництва державних органів та неурядових організацій. Уряд має розробити механізми, за допомогою яких неурядові організації могли б реалізувати відведену їм роль партнерів у процесі сталого розвитку відповідально та ефективно [5].

Для підвищення ролі таких організацій як суспільних партнерів державним органам влади разом з неурядовими організаціями слід почати розгляд офіційних процедур і механізмів, що забезпечили б реальну участь цих організацій на всіх рівнях: від розробки політики і прийняття рішень до їх практичної реалізації. Слід надати неурядовим організаціям належний доступ до точних і своєчасних даних та інформації в інтересах забезпечення ефективності їхніх програм і заходів та їхньої ролі в діяльності щодо підтримки сталого розвитку; заохочувати і забезпечувати розвиток співробітництва та

діалогу між місцевими неурядовими організаціями і місцевими органами управління щодо заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку.

Висновки

1. Соціально орієнтовані громадські організації, що стимулюють соціальну активність та інтеграцію, мають стати одним з елементів механізму реалізації концепції сталого сільського розвитку в Україні. Формами діяльності таких організацій у соціальній сфері можуть бути харчування, матеріальна допомога, медичне обслуговування, послуги, фінансова підтримка і співпраця з іншими організаціями, що працюють у сфері соціальної допомоги та ін.

2. Успішний розвиток соціально орієнтованих громадських організацій у сільській місцевості можливий лише при умові тісної співпраці органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з ними, підвищення рівня поінформованості населення щодо доцільності таких організацій та посилення активності кожного мешканця у сільській місцевості в суспільно корисній діяльності.

3. З метою стимулювання розвитку зазначених організацій та відповідного підвищення їх ролі у процесі забезпечення сталого сільського розвитку необхідним є удосконалення системи державної підтримки таких організацій, зокрема шляхом встановлення дієвих податкових стимулів, надання інформаційної, консультативної, методичної, організаційно-технічної підтримки, а також фінансування програм соціально орієнтованих неурядових організацій через державне замовлення.

Література

1. Делмартіно М. Організація надання соціальних послуг в Бельгії / ACE Europe, TACIS project on Strengthening Civil Society, June 2006. – 4 с.
2. Концепция государственной поддержки неправительственных организаций Республики Казахстан // http://www.transparencykazakhstan.org/laws/konserciya_gospodderj_pro.htm
3. Неурядові організації Європейського Союзу: порівняльний аналіз громадських організацій України. – Київ, 2002. – 48 с.
4. Писарев В. Д. Глобальная стратегия устойчивого развития: опасные тенденции и превентивные меры России / РАН. Ин-т США и Канады. – М., 1999. – 51 с.
5. Повестка дня на XXI век. Пер. с англ. – ООН, 1998 г. // <http://www.ecolife.org.ua/education/apress/agenda/gl27.html>
6. Предложения по переходу к устойчивому развитию стран, охваченных деятельностью региональных экологических центров // www.rusrec.ru/homepage/projects/ur_conception_2.doc
7. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16 вересня 1997 року № 531/97-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1997. – № 46. – ст. 292.

8. Про сприяння благодійній діяльності в Україні: Розпорядження Президента України від 12 лютого 2000 року N84/2000-рп // Офіційний вісник України. – 2000. – № 7. – ст.271.
9. Раїк К. НУО можуть допомогти європейській інтеграції України: уроки Естонії // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень. – №21 (280). 2005. – 2 с.
10. Соціальна робота та роль соціально орієнтованих неурядових організацій. Український і закордонний досвід / А. Бойко, В. Збігнєв. – К., 2004. – 40 с.
11. Newman С. Порівняльний аналіз надання соціальних послуг НУО у вибраних країнах-членах ЄС / Tacis Project: NGO Development Ukraine. – №5. – 2005. – 39 с.

THE ROLE OF THE SOCIALLY FOCUSED NONGOVERNMENT ORGANIZATIONS IN THE RURAL DEVELOPMENT POLICY IMPLEMENTATION IN UKRAINE

Oleg Skydan, Dmytro Dema, Natalya Feschenko
The State University of Agriculture and Ecology, Ukraine

Abstract

The need for application of sustainable development principles in the overall rural development strategy is formally recognized by the Ukrainian government and politically confirmed. In practice, however, exist a number of negative trends and artificial subjective obstacles that limit its real progress towards sustainability.

The situation can be improved through the introduction of new organizational systems and techniques for coordination of community activities using public private partnership, and the initiation of activities to establish pre-conditions for sustainable rural development. The determinative factor of effective social policy formation and realization in rural areas can become an involvement of all the parties concerned to define the key problems in social sphere and to search for effective methods of their solution. In this context, in particular, the urgent necessity is the increasing role of the nongovernmental organizations as active participants in the course of maintaining the sustainable development of rural territories.

Key words: rural development, nongovernmental organizations, agrarian sector.